

УДК 338.22.021.4

Хамініч С.Ю.
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Гавриш А.К.
*студентка
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Марковська І.О.
*асистент кафедри маркетингу
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

INNOVATIONS AS THE COMPETITIVENESS INCREASEMENT FACTOR IN MINING AND METALLURGICAL COMPLEX OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті описано необхідність упровадження інновацій в економіку країни, зокрема, в гірничо-металургійний сектор промисловості. Проаналізовано питому вагу промислових підприємств, які впроваджували інновації за період 2000–2014 рр., та визначено основні фактори, які стримують розвиток гірничо-металургійних компаній України. Запропоновано перелік інструментів та конкурентних переваг, на які варто робити акцент при плануванні заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності української металургійної промисловості.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, промисловий сектор України, промислові бізнес-групи, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ

В статье описана необходимость внедрения инноваций в экономику страны, в частности, в горно-металлургический сектор промышленности. Проанализирован удельный вес промышленных предприятий, которые внедряли инновации в период 2000–2014 гг., и определены основные факторы, которые сдерживают развитие горно-металлургических компаний Украины. Предложен ряд инструментов и конкурентных преимуществ, на которых стоит делать акцент при планировании мероприятий, направленных на повышение уровня конкурентоспособности украинской металлургической промышленности.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, промышленный сектор Украины, промышленные бизнес-группы, конкурентоспособность.

ANNOTATION

This article examines the importance of innovation in the economy of country, particularly in the metals and mining industry. Also were analyzed the share of industrial enterprises that innovate in the period of 2000-2014 and examined the main factors that hinder the development of mining and metallurgical companies of Ukraine. There were proposed a number of tools and competitive advantages that are worth emphasis in the planning of measures aimed at improving the competitiveness of Ukrainian steel industry.

Keywords: innovation, innovative development, industrial sector of economics, industrial business groups, competitiveness.

Постановка проблеми. Галузь гірничо-металургійної промисловості відіграє особливу роль у світовій економіці та робить значний вплив на діяльність провідних секторів промисловості. Практично всі держави світу націлені на розви-

ток даної галузі як одного з перспективних секторів економіки. У зв'язку з цим дослідження особливостей та перспектив розвитку гірничо-металургійної промисловості за сучасного стану мінливості ринкового середовища є дуже важливим та актуальним.

У свою чергу, саме інноваційні технології і розробки на сьогодні виступають одними із основних економічних ресурсів, що визначають конкурентоспроможність промислового підприємства. Як показує практика, на рівень конкурентоспроможності підприємства найбільший вплив чинять науково-технічний рівень та ступінь досконалості технології виробництва, використання новітніх винаходів та відкриттів, упровадження сучасних форм і методів організації виробництва і праці. Теоретико-методичні дослідження в галузі управління інноваціями мають різні підходи як у вивченні даного предмету, так і в його практичній реалізації. Однак в інформаційній економіці їх об'єднує спільна мета – це системний перехід українських підприємств на інноваційний шлях розвитку. Такі теоретичні та практичні підходи ґрунтуються на вирішенні наступних фундаментальних завдань: підвищення ефективності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у нових економічних умовах та істотне поліпшення якості виробленої в країні продукції та послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі формування ними інноваційної поведінки постійно знаходяться у сфері пильної уваги вчених і фахівців багатьох країн світу. У працях таких науковців, як Алімова О., Гончарова Н., Долішній М., Мокій А., Ілляшенко С., Чухрай Н. та ін., велику увагу приділено аспектам впливу інновацій на підприємницьку діяльність та в цілому механізмам активізації цих інновацій.

Недостатньо охопленими на сьогодні залишаються складні питання інноваційного оновлення управління гірничо-промисловими підприємствами на засадах маркетингу.

Мета статті полягає в аналізі актуального стану гірничо-металургійного комплексу України та визначенні подальших напрямків його розвитку з використанням інструментарію інноваційного оновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. За сьогоднішніх умов розвитку ринкового середовища головним господарюючим суб'єктам стає все складніше утримувати свої позиції через напруження конкурентної боротьби. Інновації є найефективнішим способом, який може використати фірма для укріплення своїх позицій на бажаному ринку. Кожна компанія або фірма має свій індивідуальний характер, який приваблює інвесторів та покупців. Це досягається завдяки інноваціям (нововведенням).

Саме зміцнення конкурентних позицій вітчизняних та зарубіжних підприємств на різних ринках світу, включаючи український, є гострою проблемою сучасного розвитку світової економіки. І саме інновації стають ключовим фактором розвитку підприємства, оскільки вони стають частиною промислової стратегії. Загалом, у ринковій економіці інновації є вражаючими за своєю суттю засобами конкурентної боротьби, оскільки при їх використанні з'являється можливість оптимізації застарілих технологічних процесів, удосконалення асортименту фірми та пошуку нових можливостей реалізації підприємства у ринковому середовищі [1, с. 36–42]. Тому у сучасному глобальному економічному просторі у різних зацікавлених колах (від представників вищого ешелону влади і топ-менеджерів до підприємців малого бізнесу та студентів університету) актуальним є питання: що таке інновації та які існують підходи до управління інноваційним бізнесом в економіці, яка характерна для сьогоднішньої України?

Як зазначено у міжнародних стандартах, інновація є кінцевим результатом інноваційної діяльності і виступає у вигляді трьох форм: як новий або модернізований старий продукт, який знаходиться на ринку, як новий або модернізований технологічний процес, який застосовується у виробничій діяльності підприємства та як удосконалений підхід до соціальних послуг.

Інновації на підприємствах мають такі форми:

1. Продуктові – виробництво нових або модернізація існуючих типів продукції.

2. Процесні – використання сучасних технологій виробництва, поліпшення існуючих виробничих можливостей та розширення виробничих потужностей.

3. Ринкові – пошук вільних областей застосування продукції.

4. Споживчі – задоволення всіх існуючих потреб споживача і формування нових у перспективі [2, с. 93–96].

Аналізуючи інноваційні процеси, в Україні спостерігається тенденція надання переваги не технологічним, а саме продуктовим інноваціям. Освоєння нової продукції відбувається шляхом інтенсивного використання наявного обладнання та технологій. Для більшості сучасних українських підприємств інновація – це модифікація існуючого товару. Такий тип інноваційного розвитку має вузькі межі і, як показує практика, не в змозі підтримувати конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. На практиці всі ці види інновацій переплітаються між собою [3, с. 141–143].

Якщо розглядати умови реалізації інноваційного потенціалу, то аналіз показав, що вектор розвитку теорії конкуренції направлений на ріст інтелектуальної компоненти в умовах установа стійкої конкурентної переваги. Це означає, що за сучасних умов головним джерелом благополуччя та багатства економік стають систематизовані та унікальні знання. У більшості розвинутих країн світу конкурентні переваги (за різною оцінкою, від 67 до 97%) досягаються за рахунок знань, умінь та творчих рішень [4, с. 92–97].

Як показує практика, підприємницькі фірми, які першими освоїли ефективні інновації, мають можливість знижувати витрати виробництва та, відповідно, вартість реалізованих товарів (продукції, послуг). Наслідком цього є зміцнення їх позицій у конкурентній боротьбі з фірмами та компаніями, які пропонують аналогічні товари. Отже, інноваційна діяльність сприяє виживанню підприємства у конкурентній боротьбі. Інновації при цьому є одними із факторів, які дозволяють отримати конкурентні переваги малим підприємствам. Інновації сприяють утіленню нових ідей у конкретні технічні та комерційні досягнення, і український капітал у цьому випадку не є винятком. Однак варто зазначити, що конкурентоспроможність у сировинних та традиційних галузях стає більш низького порядку, аніж конкурентоспроможність у високотехнологічних галузях, так як у першому випадку існує велика залежність від коливань попиту, а в другому – від внутрішніх можливостей та досягнень на стороні пропозиції (тобто самого виробника).

У процесі інноваційної діяльності сучасне металургійне підприємство може підвищити ефективність роботи, лише чітко орієнтуючись на виробничий процес та керуючись повним урахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. До найбільш характерних показників нововведень відносять абсолютну та відносну новизну, пріоритетність та прогресивність, конкурентоспроможність, адаптивність до нових умов господарювання, здатність до модернізації, а також показники економічної ефективності, екологічної безпеки тощо. Значущість цих показників визначається за ступенем впливу цих факторів на кінцеві результати діяльності підприємства: на собівартість продукції, її якість, обсяг продажів та

прибутку, рівень рентабельності господарської діяльності.

Причина відставання України від багатьох держав світу в питаннях упровадження інновацій базується на нерозвиненості інфраструктури інноваційної діяльності, відсутності поштовху економічних суб'єктів до використання цих реформ для боротьби з конкурентами. Загальна ситуація з використанням інновацій на промислових підприємствах зображена на рис. 1.

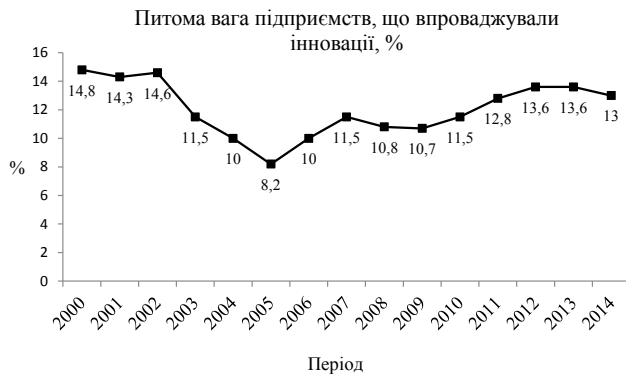

Рис. 1. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %

Джерело: складено автором на основі [5]

Як показує тенденція, що склалася на українському ринку інновацій за 2000–2014 рр., відсоток упровадження нововведень на промислових підприємствах країни поступово, але все ж таки зменшується. Початок цього століття характеризувався найбільшим відсотком застосування інновацій, а саме 14,8%. Найменший відсоток спостерігався в 2005 р. і складав 8,2%. З рис. 1. видно, що в 2012–2013 рр. розвиток інновацій у країні зупинився на одному рівні, а саме 13,6%, а в 2014 р. зменшився до показника 13%. Це пояснюється насамперед зміною політичної та економічної ситуації в країні та впливом світових тенденцій на ринку металопродукції.

Хоча показник упровадження промисловими підприємствами інновацій не є дуже високим, але все ж таки результати останніх років показують, що починаючи з 2005 р. бізнес-одиниці України збільшують відсоток використання інновацій у своїй діяльності. Можливо, у найближчий час цей відсоток сягне рівня 2000 р., а може, навіть і збільшиться.

До зовнішніх факторів, які стримують розвиток гірничо-металургійної промисловості, можна віднести:

- низький попит на металопродукцію на внутрішньому ринку, який проявляється через недостатній розвиток галузей машинобудівного комплексу;
- значні обсяги імпорту металомістких машин, механізмів та обладнання;
- підвищення рівня впливу країн Азії на світових ринках металопродукції;
- відсутність прогнозованого в довгостроковій перспективі зростання тарифів на енергоресурси та залізничні перевезення;

– низький рівень захисту внутрішнього ринку.

Крім того, інноваціям перешкоджає низький рівень взаємодії та кооперації при розробці технологічних інновацій.

Тому для досягнення високого та стійкого рівня конкурентоспроможності гірничо-металургійного комплексу України необхідною умовою є побудова економетричних моделей прогнозування попиту на металопрокат вітчизняних виробників, вибудовування графіків цінопрогнозування та запровадження попереджуючих заходів із цінострахування. Позитивний економічний розвиток провідних країн світу, зокрема держав ЄС, у 2013–2015 рр. є добрим сигналом для можливого збільшення продажу вітчизняної металургійної продукції у світі.

До головних реформ, які варто першочергово впровадити у цьому комплексі, відносяться зниження енергомісткості виробничого процесу та оптимізація чисельності працюючих з урахуванням стандартів соціального захисту. Також задля підвищення конкурентоспроможності металургійного виробництва та досягнення рівня світових стандартів слід комплексно запроваджувати інструменти екологічного маркетингу.

Додержання рівня техногенної безпеки, взаємодії соціально-економічної системи підприємств з навколишнім оточенням повинно бути побудовано на засадах концепції соціально-етичного маркетингу. Достатньо ефективно впроваджують принципи екологічного маркетингу такі гірничопромислові групи України, як ТОВ «Метінвест» [6], підприємства, що входять до бізнес-портфелю «Індустріального союзу Донбасу» [7] та сучасний новітній завод «Інтерпайп-Сталь».

Однак, незважаючи на політичну ситуацію, яка склалася в Україні (а саме на території східних «сировинних» областей), та на стрімке зростання жорсткої конкуренції з боку азіатського ринку металопродукції, Україна все ж таки має перспективи та конкурентні переваги для майбутнього піднесення гірничо-металургійного комплексу країни. До цих переваг можна віднести:

- розвинену залізорудну та паливно-енергетичну базу;
  - наявність сучасних потужностей з виплавки чавуну та сталі та виробництво значного асортименту металопродукції;
  - існування конкурентоспроможних підприємств, які інтегровані вертикально та горизонтально;
  - наявність у більшості підприємств розвинутої інфраструктури;
  - існування значної кількості технологій світового рівня, які вже розроблені та готові до впровадження;
  - наявність висококваліфікованих кадрів на підприємствах та в науковій сфері [8, с. 70–85].
- Саме на ці переваги треба робити акцент при формуванні довгострокової програми досяг-

нення високого рівня конкурентоспроможності гірничо-металургійного комплексу. Тому для того щоб підприємства України формували свою діяльність з використанням інновацій, необхідні підтримка на державному рівні та більш гнучка система оподаткування для суб'єктів господарювання.

Висновки. В Україні є дуже великі перспективи інноваційного розвитку. Але через наявність низки політичних, економічних та соціально-демографічних проблем процес упровадження нововведень стає проблематичним. Багато українських підприємств відмовляються впроваджувати інновації через великі витрати. Останні дослідження показують, що навіть вчені не прагнуть упроваджувати інновації у виробництво. Через економічні проблеми в Україні більшість вчених залишають територію країни, що позбавляє Україну висококваліфікованих кадрів, які б могли дати значний поштовх для більш стрімкого розвитку НТП. До недавнього часу інноваційна діяльність у Донецькому регіоні була найбільш розвинена порівняно з іншими областями країни, оскільки саме на території Донбасу знаходилося багато виробничих підприємств, яким необхідно було проводити постійну модернізацію обладнання та впроваджувати новітні світові технології у виробництво. Отже, для того щоб повернути країні значний виробничий потенціал, який зможе вдало конкурувати з провідними підприємствами світу, необхідно перш за все налагодити політичну та економічну ситуацію в Україні, яка дасть поштовх для впровадження сучасних інновацій та зробить країну більш привабливою для вливання нових інвестицій.

Тому на сучасному етапі розвитку української економіки реалізація інноваційного потенціалу промислових підприємств залишається одним із найголовніших завдань. Рішення цього завдання полягає у формуванні, обґрунтуванні та реалізації економічно-ефективних інноваційних проектів на підприємствах промисловості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баранов В.В., Зайцев А.В. Управление инновациями: [учеб. пособ.] / В.В. Баранов, А.В. Зайцев. – М.: Комсомольская правда, 2010. – 310 с.
2. Кубышина Н.С. Инновации как фактор укрепления конкурентоспособности предприятий / Н.С. Кубышина // Креативная экономика. – 2008. – № 1(13). – С. 93–96.
3. Кубышина Н.С. Инновации как фактор экономического роста для укрепления конкурентоспособности предприятий / Н.С. Кубышина // Управление организацией: диагностика, стратегия, эффективность. – М.: МЕЛАП, 2002. – С. 141–143.
4. Вайсман Е.Д. Генезис конкурентных преимуществ / Е.Д. Вайсман // Вестник ЮУрГУ «Экономика и менеджмент». – 2010. – № 7(183). – С. 92–97.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/.
6. Офіційний сайт компанії «Метінвест» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.metinvestholding.com/ua>.
7. Офіційний сайт корпорації «Індустріальний Союз Донбасу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isd.com.ua/>.
8. Точилін В.О. Вертикально-інтегровані структури гірничо-металургійного комплексу України: стан та напрями розвитку / В.О. Точилін, В.В. Венгер // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 3. – С. 70–85.